

Alkoholijuomien etämyyntiä koskevien säännösten selvittäminen

1 Johdanto

Eduskunta hyväksyi vuoden 2017 lopussa alkoholilainsäädännön kokonaisuudistuksen (HE 100/2017 vp), jonka sisältämät lait tulivat voimaan 1 päivänä tammikuuta ja 1 päivänä maaliskuuta 2018.

Samalla eduskunta hyväksyi lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että

”hallitus selvittää etämyyntiä koskevat säännökset ottaen huomioon unionin oikeuden vaatimukset sekä KKO:n tuleva ratkaisu Visnapuu-tapauksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla olevassa valmistelussa tulee EU-oikeudellisten reunaehtojen ohella ottaa huomioon erityisesti se, että etämyyntiä koskevat ratkaisut eivät saa vaarantaa laissa säädetyn vahvuusrajan ylittävien alkoholijuomien vähittäismyynnin yksinoikeuden säilyttämistä eivätkä suomalaisen elinkeinoelämän yhdenvertaisuutta ulkomaisiin kilpailijoihin nähden. Valmistelussa tulee ottaa huomioon myös valmisteverojen sujuvalle perinnälle asetettavat vaatimukset” (EV 186/2017 vp).

”Alkoholijuomien etämyyntiä” koskevan lausuman taustalla oli kokonaisuudistuksen valmistelussa ja eduskuntakäsittelyssä esille noussut kysymys, millä tavoin vanhaa (alkoholilaki 1143/1994) ja uutta alkoholilakia (alkoholilaki 1102/2017) sovelletaan ulkomailta Suomessa oleville ostajille tapahtuvaan alkoholijuomien myyntiin. Käytännössä alkoholijuomia on myyty suomalaisille ostajille internetin välityksellä ja juomat on kuljetettu ulkomailta ostajien koteihin.

Kansainvälinen internetin välityksellä tapahtuva verkkokauppa on kasvanut voimakkaasti viimeisen 20 vuoden ajan ja kasvun ennustetaan kiihtyvän. Sekä vanhassa että uudessa alkoholilaissa on kattavasti säädetty alkoholijuomien myynnistä, mutta laeissa ei kuitenkaan ole missään vaiheessa ollut alkoholijuomien ulkomailta tapahtuvaa myyntiä koskevia erityissäännöksiä.

Sitä, onko ulkomailta Suomeen tapahtuva alkoholijuomien myynti vanhan alkoholilain mukaan laillista vai laitonta, on käsitelty sekä kansallisissa tuomioistuimissa että Euroopan unionin tuomioistuimessa 2010-luvulla. Koska lainvoimaista tuomioistuimen päätöstä ei ole ollut, monet ulkomaiset verkkokaupat ovat myyneet ja toimittaneet alkoholijuomia suomalaisille yrityksille ja kuluttajille eikä toimintaan ole puututtu.

Edellä mainittu eduskunnan lausuma oli seurausta siitä, että alkoholijuomien ulkomaisen verkkokaupan ja niin sanotun etämyynnin on väitetty olevan sekä kiellettyä että sallittua. Tästä epäselvyydestä huolimatta mitään asiaa koskevia erityissäännöksiä ei otettu uuteen alkoholilakiin.

Ennen kuin mahdollisia erityissäännöksiä valmistellaan, seuraavassa pyritään ensin selvittämään, miten voimassa olevaa lainsäädäntöä sovelletaan ulkomailta Suomessa oleville ostajille tapahtuvaan alkoholijuomien myyntiin.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1 Alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskeva lainsäädäntö

Voimassa olevan alkoholilain 3 §:n 1 momentissa on säädetty lain soveltamista koskevista määritelmistä. Momentin 1 ja 2 kohdan mukaan alkoholijuomia ovat enemmän kuin 1,2 ja enintään 80 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät juotavaksi tarkoitetut aineet ja tuotteet.

Alkoholijuoman vähittäismyyntillä tarkoitetaan momentin 11 kohdan mukaan alkoholijuoman myyntiä nautittavaksi muualla kuin myyjän hallitsemisissa tiloissa tai myyjän järjestämässä valvonnassa ja alkoholijuoman anniskelulla 12 kohdan mukaan alkoholijuoman myyntiä nautittavaksi myyjän hallitsemisissa tiloissa tai myyjän järjestämässä valvonnassa. Alkoholijuoman vähittäismyynti ”nautittavaksi” voi tapahtua joko kuluttajalle tai yritykselle. Tukkumyyntillä puolestaan tarkoitetaan 10 kohdassa alkoholipitoisen aineen myyntiä jälleenmyyntiä tai jatkokäsittelyä varten.

Alkoholijuoman vähittäismyyntiä koskevat periaatteelliset säännökset ovat:

Alkoholilain 6 §:n 2 momentin mukaan alkoholiyhtiöllä (Alko Oy) on yksinoikeus alkoholijuomien vähittäismyyntiin 6 §:n 1 momentin 1–3 kohdassa ja 17 §:ssä säädetyn poikkeuksin.

Alkoholilain 5 §:n 1 momentin ja 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan enemmän kuin 2,8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältäviä alkoholijuomia ei saa myydä ilman lupaa.

Alkoholilain 17 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettu alkoholijuomien vähittäismyyntilupa voidaan myöntää vain vähittäismyyntipaikkaan ja 35 §:n 1 momentin mukaan alkoholijuomien vähittäismyyntiä saa harjoittaa vain luovuttamalla niitä asiakkaille hyväksytyssä vähittäismyyntipaikassa. Alkoholiyhtiöltä ostettuja alkoholijuomia saa tämän lisäksi luovuttaa ostajille myös 27 §:ssä tarkoitetuista hyväksytyistä luovutuspaikoista. Lisäksi alkoholiyhtiö saa 28 §:n mukaan toimittaa alkoholijuomia luvanhaltijoille ja muille elinkeinonharjoittajille lähettämällä ne ostajalle.

Lisäksi alkoholilain 84 §:n mukaan alkoholijuomaa ei saa välittää eikä luovuttaa palkkiota vastaan.

Rikoslain 50 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdan (641/2009) mukaan alkoholilain vastaisesta alkoholijuoman myynnistä, välittämisestä tai muutoin toiselle luovuttamisesta tuomitaan alkoholirikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Myös yritys on rangaistava.

Edellä mainitut säännökset merkitsevät sitä, että enemmän kuin 1,2 ja enintään 2,8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien vähittäismyynti on vapaata eikä vaadi mitään lupaa. Poikkeuksia sekä vähittäismyyntin luvanvaraisuuteen että alkoholiyhtiön yksinoikeuteen ovat 6 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdan mukaan myös alkoholijuomien vähittäismyynti ulkomaanliikenteessä ja alkoholijuomien vähittäismyynti vientiä varten.

Enemmän kuin 2,8 ja enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien vähittäismyynti on sallittu lain 17 §:n 1 momentissa tarkoitetulla vähittäismyyntiluvalla. Tämän lisäksi tilaviinin ja käsityöläisluen vähittäismyynti on sallittu lain 17 §:n 2 momentissa tarkoitetulla vähittäismyyntiluvalla kyseisten alkoholijuomien valmistajille yksinomaan niiden valmistuspaikalla. Lain 3 §:n 1 momentin 14 kohdan mukaan tilaviinillä tarkoitetaan kohdassa yksityiskohtaisesti määriteltyä yksinomaan käymisen avulla valmistettua enintään 13 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävää alkoholijuomaa ja 15 kohdan mukaan käsityöläisluella tarkoitetaan kohdassa yksityiskohtaisesti määriteltyä yksinomaan käymisen avulla valmistettua enintään 12 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävää alkoholijuomaa.

Alko Oy:n vähittäismyyntin yksinoikeus koskee kaikkien muiden kuin edellä mainittujen alkoholijuomien vähittäismyyntiä. Alkon vähittäismyyntin yksinoikeuden piirissä ovat siten ensinnä kaikki enemmän kuin 13 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät alkoholijuomat, toiseksi kaikki muulla tavoin kuin käymisen avulla valmistetut enemmän kuin 5,5 ja enintään 13 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät alkoholijuomat sekä kolmanneksi ne käymisen avulla valmistetut enemmän kuin 5,5 ja enintään 13 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät alkoholijuomat, jotka eivät ole tilaviiniä tai käsityöläisolutta. Koska tilaviini ei 3 §:n 1 momentin 14 kohdan mukaan saa olla valmistettu rypäleistä, esimerkiksi kaikki enemmän kuin 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät puna-, valko- ja kuohuviinit kuuluvat määritelmän mukaan alkoholiyhtiön vähittäismyyntin yksinoikeuden alaan.

Koska Alko Oy:n vähittäismyyntin yksinoikeus merkitsee sitä, että siihen kuuluvien alkoholijuomien vähittäismyyntiin ei ole edes mahdollista saada lupaa, mainittujen alkoholijuomien muu myyjä myy niitä aina alkoholilain vastaisesti. Vastaavasti alkoholijuomia myy lain vastaisesti se, joka ilman lupaa vähittäismyyntiä 17 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja alkoholijuomia. Koska alkoholijuomien vähittäismyyntilupa koskee 17 §:n 1 ja 2 momentin mukaan aina yhtä vähittäismyyntipaikkaa ja vähittäismyyntiä saa 35 §:n mukaan harjoittaa vain hyväksytyssä vähittäismyyntipaikassa, vähittäismyyntilupaa ei edes ole mahdollista saada, jos hakijalla ei tällaista paikkaa ole.

Verkkokaupalla tarkoitetaan yleisesti ottaen internetin välityksellä tapahtuvaa kaupankäyntiä. Vaikka internet on melko uusi ilmiö, kyse on periaatteessa samasta asiasta kuin postimyyntissä. Toisin kuin myyntipaikassa tapahtuvassa myyntissä tarjolla olevia kulutushyödykkeitä esitellään esimerkiksi verkkosivustolla tai tuoteluettelossa. Tilatut hyödykkeet luovutetaan ostajalle sovitulla tavalla.

Lainsäädännössä on joitakin etämyyntiä koskevia määritelmiä. Kuluttajansuojalain (38/1978) 6 luvun 7 §:n mukaan ”etämyyntinä” on kyse, kun myyntisopimus syntyy yhtä tai useampaa etäviestintä käyttämällä etämyyntiä varten luodussa myyntijärjestelmässä. Etäviestimellä

tarkoitetaan internetiä, sähköpostia, tekstiviestiä, puhelinta, televisiota, postimyyntiluetteloa, kuponkia tai muuta välinettä, jota voidaan käyttää sopimuksen tekemiseen ilman, että osapuolet ovat yhtä aikaa läsnä. Tuotteen toimitustavalla ei määritelmän kannalta ole merkitystä. Vaikka toimitustavaksi sovittaisiin nouto myymälästä, kyseessä on etämyynti, jos itse sopimus on tehty etänä. Kuluttajansuojalaissa tarkoitettua etämyyntiä ei sen sijaan ole esimerkiksi se, että kuluttaja ottaa puhelimitse tai sähköpostitse yhteyttä kauppaan ja pyytää toimittamaan tuotteita kotiinsa, johon myyjä asiakaspalvelusyistä suostuu ne toimittamaan.

Vertailun vuoksi tupakkalain (549/2016) 2 §:n 34 kohdan mukaan ”rajat ylittävällä etämyynnillä” tarkoitetaan tupakkalaissa sellaista etämyyntiä kuluttajille, jossa kuluttaja on tuotetta vähittäismyyntiliikkeestä tilatessaan muussa EU:n jäsenvaltiossa kuin siinä jäsenvaltiossa tai kolmannessa maassa, johon vähittäismyyntiliike on sijoittautuneena. Lain 58 §:n mukaan tupakkatuotteiden, sähkösavukkeiden ja nikotiininesteiden rajat ylittävä etämyynti on kielletty.

Valmisteverotuslaki (182/2010) perustuu Euroopan unionin neuvoston direktiiviin 2008/118/EY. Direktiivin 36 artiklan (etämyynti) mukaan ”etämyynnillä” tarkoitetaan tilanteita, joissa yhdessä jäsenvaltiossa kulutukseen luovutettuja valmisteveron alaisia tavaroita myydään määräjäsenvaltiossa olevalle yksityishenkilölle ja tavaroiden myyjä tai joku myyjän puolesta suoraan tai välillisesti lähettää tai kuljettaa tavarat määräjäsenvaltioon. Tätä määritelmää seuraava ”etämyynnin” määritelmä on kirjattu valmisteverotuslain 6 §:n 11 kohtaan. Valmisteverotuslain 79 §:n mukaan valmistevero kannetaan (Suomessa) etämyynnillä Suomeen myydyistä tuotteista.

Vastaavasti arvonlisäverolain (1501/1993) 63 ja 63 a §:n mukaan ”Tavara on myyty Suomessa, jos tavara on täällä, kun se luovutetaan ostajalle” ja ”Tavaran myynnin katsotaan tapahtuvan Suomessa myös silloin, kun myyjä tai joku muu myyjän puolesta kuljettaa tavarantoisesta jäsenvaltiosta Suomeen.”

Näiden EU:n direktiiveissä harmonisoitujen säännösten tarkoituksena on määritellä valmisteveron ja arvonlisäverotusta varten se maa, jossa yhdestä jäsenvaltiosta toiseen myydyin tavarantoisesta jäsenvaltiosta Suomeen.

Sen sijaan alkoholilaissa ei ole alkoholijuomien verkkokauppaa, postimyyntiä tai etämyyntiä koskevia määritelmiä tai erityissäännöksiä. Alkoholijuomien verkkokauppaan, postimyyntiin tai etämyyntiin sovelletaan silti alkoholilain alkoholijuomien myyntiä koskevia säännöksiä ja lisäksi luonnollisesti esimerkiksi kuluttajansuojalain tai valmisteverotuslain etämyyntiä koskevia säännöksiä, jos mainituissa laeissa säädetyt soveltamisedellytykset täyttyvät. Alkoholilain soveltamiseen muissa laeissa säädetyt määritelmät ja niiden täyttyminen eivät kuitenkaan vaikuta.

Koska alkoholilaissa ei ole määritelty tai rajoitettu alkoholijuomien myynnin sopimuksentekoa tai sopimuksentekopaikkaa, lain kannalta ei ole mitään merkitystä esimerkiksi sillä, millä tavoin alkoholijuoman myyjän ja ostajan välinen sopimus on syntynyt. Toisin sanoen alkoholijuomien esittely ja alkoholijuomia koskevien kauppasopimusten tekeminen esimerkiksi internetissä tai postin välityksellä on sekä alkoholiyhtiölle että

alkoholijuomien vähittäismyyntiluvan haltijoille sallittua. Tässä suhteessa voidaan sanoa, että esimerkiksi alkoholijuomien ”verkkokauppaa” ei ole alkoholilaissa keneltäkään rajoitettu.

Sen sijaan, kuten edellä on todettu, alkoholilain 35 §:n pääsäännöstä johtuu, että alkoholijuomia saa luovuttaa ostajalle vain hyväksytyssä myyntipaikassa. Alko Oy tai alkoholijuomien vähittäismyyntiluvan haltija ei toisin sanoen saa luovuttaa alkoholijuomia ostajille esimerkiksi kotiinkuljetuksella, pakettiautomaatista taikka kuljetusliikkeen tai postin toimipaikasta. Korkeimman oikeuden vuosikirjaratkaisussa KHO:1999:78 internetissä toimiva vähittäismyyntikauppa haki lääninhallitukselta lupaa käymisteitse valmistettujen enintään 4,7 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien vähittäismyyntiin. Internetin välityksellä tehty juomatilaus olisi luovutettu myyntipaikan ulkopuolella asiakkaan ilmoittamassa paikassa. Korkein hallinto-oikeus totesi, että alkoholilaissa vähittäismyyntin harjoittamisen lähtökohtana on se, että alkoholijuoma luovutetaan ostajalle myyntipaikassa, jossa myös tehokas valvonta on mahdollinen. Ainoastaan alkoholiyhtiölle on säädetty tähän poikkeuksia. Läninhallitus oli voinut hylätä vähittäismyyntilupahakemuksen.

Ainoastaan alkoholiyhtiötä koskevista poikkeuksista alkoholijuomien luovuttamiseen säädetään, kuten edellä on todettu, voimassa olevan alkoholilain 27 ja 28 §:ssä. Tältä osin alkoholilain perusteluissa todetaan myös, että Alkolla olisi lakisääteinen yksinoikeus kaikkeen muuhun Suomessa tapahtuvaan alkoholijuomien vähittäismyyntiin paitsi 17 §:ssä säädettyyn luvanvaraiseen vähittäismyyntiin ja myynnin muotoihin (HE 100/2017 vp, s. 87).

Alkoholijuoman palkkiota vastaan välittämisen kiellon rangaistavuutta on käsitelty alkoholirikoksia koskevien säännösten uudistamisen yhteydessä. Perustelujen mukaan (silloisen) ”alkoholilain 31 §:ssä tarkoitettu välittäminen ei edellytä, että palkkion maksaisi aina ostaja. Siten esimerkiksi laillisen alkoholin välittäminen suomalaisen ostajan ja ulkomailla toimivan tavarantoimittajan välillä, jossa myyjä maksaisi välityspalkkion välittäjälle, on lähtökohtaisesti alkoholilaissa tarkoitettua välittämistä” (HE 84/2008 vp s. 36).

On huomattava, ettei alkoholilaissa tai missään muussakaan laissa ole säännöstä, joka kieltäisi ostajaa ostamasta alkoholijuomia esimerkiksi ilman lupaa toimivalta myyjältä tai ottamasta vastaan alkoholijuomia lain vastaisesti alkoholijuomia välittäväältä tai luovuttavalta henkilöltä.

2.1.2 Alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevan lainsäädännön soveltaminen ulkomailta tapahtuvaan myyntiin

Edellä on käsitelty voimassa olevan alkoholilain alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevia säännöksiä, joiden sisällöstä ja tulkinnasta ei ole epäselvyyttä. Kuten edellä on todettu, alkoholilainsäädännössä ei ole koskaan ollut alkoholijuomien ulkomailta Suomeen tapahtuvaa myyntiä koskevia erityissäännöksiä.

Alkoholilain perusteluissa todetaan tältä osin, että riippumatta siitä, onko alkoholijuomien myyjä suomalainen tai ulkomaalainen, Suomessa ei saa myydä mitään alkoholijuomia kuluttajille ilman lupaa. Alkon monopoliin kuuluvien alkoholijuomien myyntiin suomalaisille kuluttajille ei vähittäismyyntilupaa edes voida myöntää. Toisaalta alkoholijuomia saa myydä suomalaisille kuluttajille ja yrityksille ulkomailla kyseisen maan lainsäädännön mukaan. Käytännössä edellä mainittu tarkoittaa perustelujen mukaan sitä, että rajat ylittävä etämyynti

Suomeen on nykyisin kielletty, mutta kuluttaja saa itse tuoda maahan ulkomailta ostamansa alkoholijuomat (HE 100/2017 vp, s. 34).

Perusteluista voidaan päätellä, että lakiesitykseen sisältyi lausuntovaiheessa alkoholijuomien etämyyntiä koskeva erityissäännös, joka ”voimassa olevaa lakia selkeämmin kieltäisi alkoholijuomien etämyynnin Suomeen” (s. 65). Mitään erityissäännöstä ei kuitenkaan otettu hallituksen esitykseen, mutta vanhan alkoholilain 8 §:n 1 momentin säännös ehdotettiin siirrettäväksi uuden lain 32 §:ään. Alkoholijuomia saa alkoholijuomien maahantuontia koskevan 32 §:n mukaan tuoda maahan ilman erillistä maahantuontilupaa omaa käyttöä varten sekä kaupalliseen tai muuhun elinkeinotarkoitukseen. Kaupallisessa tai muussa elinkeinotarkoituksessa alkoholijuomia käyttävä tarvitsee kuitenkin maahan tuotavan alkoholijuoman osalta toimintaansa alkoholilain mukaisen luvan.

Tältä osin hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että alkoholijuomien rajat ylittävä etämyynti, jossa ulkomailta sijaitseva myyjä tarjoaa alkoholijuomia suomalaisten kuluttajien ostettavaksi ja vastaanotettavaksi Suomessa, on vanhan lain 8 §:n 1 momentin mukaan kiellettyä. Mainitun säännöksen mukaan alkoholijuomien edelleen luovuttaminen tai käyttäminen luvanvaraisessa tarkoituksessa edellyttää asianomaista lupaa. Säännös merkitsee perustelujen mukaan sitä, että alkoholijuomia ei saa ulkomailta myydä etämyynnillä suomalaisille kuluttajille ilman asianomaista vähittäismyyntilupaa. Alkon yksinoikeuden alaan kuuluvien alkoholijuomien myyntiin ei kyseistä lupaa edes voida myöntää. Silloinen alkoholilain 8 §:n 1 momentin säännös siirrettäisiin näin ollen sellaisenaan tältä osin ehdotukseen. Perusteluissa todetaan tämän jälkeen, että enemmän kuin 2,8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien rajat ylittävä etämyynti Suomeen olisi säännöksen mukaan kielletty kuten nykyisinkin (s. 92).

Eduskuntakäsittelyssä 32 §:n säännöksen ja sen perusteluissa todetun etämyynnin kiellon väliseen epäselvyyteen kiinnittivät huomiota perustuslakivaliokunta, lakivaliokunta ja sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta tiivistä esille tulleita seikkoja toteamalla, että ”lausuntovaliokuntien kannanotot 32 §:n täsmentämistarpeesta perustuvat siihen, että pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa kategorisena esitetty etämyynnin kieltö ei ilmene nimenomaisesti lakiehdotuksesta. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta painottaa, ettei perustuslakivaliokunnan ja lakivaliokunnan lausunnoista ilmenevä vaatimus ehdotettua selkeämmästä säännöksestä sisällä kannanottoa siitä, voiko tietty etämyyntiin liittyvä tapahtumainkalku tulla voimassa olevan sääntelyn tunnusmerkistötekijöiden täytyessä rangaistavaksi. Rangaistavuuden arviointi kussakin yksittäistapauksessa on kuitenkin tuomioistuinten tehtävä.” (StVM 24/2017 vp, s. 14)

Alkoholilain perusteluissa esitetyt näkemykset alkoholijuomien tai tarkemmin sanottuna enemmän kuin 2,8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien rajat ylittävän etämyynnin kiellosta perustuvat ilmeisesti kahteen seikkaan: Ensinnä, esityksessä todetaan, että alkoholijuomien luvaton myyminen Suomessa on kiellettyä riippumatta siitä, onko myyjä suomalainen tai ulkomaalainen. Toiseksi, esityksessä viitataan alkoholijuomien maahantuontia koskevaan säännökseen, jonka mukaan kaupallisessa tarkoituksessa alkoholijuomia käyttävä tarvitsee maahan tuotavan alkoholijuoman osalta toimintaansa alkoholilain mukaisen luvan.

Alkoholilain 32 §:n maahantuontia koskevalla säännöksellä tai alkoholilain perusteluissa, kuten myös eduskuntakäsittelyssä ja julkisessa keskustelussa esitetyillä viittauksilla alkoholijuomien ”etämyynnin” kieltämiseen tai sallimiseen ei ilmeisesti ole ratkaisevaa vaikutusta siihen, millä edellytyksillä Suomen alkoholilain vähittäismyyntiä koskevia säännöksiä mahdollisesti sovellettaisiin ulkomailta Suomeen tapahtuvaan alkoholijuomien vähittäismyyntiin. Ilman 32 §:n säännöstäkin on kiistatonta, että Suomessa tapahtuva alkoholijuomien vähittäismyynti kuuluu joko Alko Oy:n yksinoikeuden alaan tai edellyttää lupaa. Mainittu lupaa edellyttävä säännös ei tältä osin edes koske Alkon vähittäismyyntin yksinoikeuden piiriin kuuluvien alkoholijuomien maahantuontilanteita. Lisäksi, vaikka alkoholilain perusteluissa, eduskuntakäsittelyssä ja julkisessa keskustelussakin on viitattu joihinkin ”etämyynnin” muussa lainsäädännössä esiintyviin tunnusmerkkeihin, alkoholilaissa kyseistä käsitettä ei ole määritelty.

Suomen alkoholilain vähittäismyyntiä koskevien säännösten soveltamista ulkomailta Suomeen tapahtuvaan alkoholijuomien vähittäismyyntiin on käsitelty perusteellisesti uuden alkoholilain säätämisen jälkeen annetussa tuoreessa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksenä julkaistussa tuomiossa KKO:2018:49, jossa on sovellettu Euroopan unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisua C-198/14 (Visnapuu).

Oikeustapauksessa oli kyse tilanteesta, jossa Viroon sijoittautunut myyjä oli vuonna 2009 myynyt alkoholijuomia ja tuonut ne Virosta Suomeen ja toimittanut ostajien koteihin. Riidatonta oli, ettei myyjä ollut edes yrittänyt hankkia alkoholilaissa tarkoitettua lupaa toimintaansa varten.

Korkein oikeus totesi tuomiossaan aluksi, ettei edellä mainitun alkoholijuomien maahantuontia koskevan alkoholilain 8 §:n 1 momentin säännöksen mukaan alkoholijuomien tuominen maahan ole sinänsä luvanvaraista. Korkein oikeus katsoi näin ollen, ettei alkoholijuomien maahantuonti sellaisenaan ole ollut lain vastaista. Sen sijaan myyjä olisi tarvinnut kaupalliseen toimintaansa alkoholilaissa tarkoitettua lupaa (tuomion kohta 8).

Koska alkoholijuomien maahantuonti ei ollut lain vastaista, teon rangaistavuus edellytti ennakkopäätöksen mukaan, että alkoholijuomien myyminen tai muu luovuttaminen on tapahtunut Suomessa (kohta 10). Jos alkoholijuoman myyminen tai muu luovuttaminen ei ole tapahtunut Suomessa, teko jää siis rankaisematta Suomen rikoslain mukaan.

Alueperiaatteen mukaisesti Suomen lainsäädäntöä sovelletaan pääsääntöisesti Suomen valtakunnan alueella. Vastaavasti rikosoikeudessa alueperiaatteen mukaan valtiolla, jonka alueella rikos on tehty, on valta päättää teon rikosoikeudellisista seuraamuksista. Rikoslain 1 luvun 1 §:n (626/1996) mukaisesti se, joka on tehnyt Suomessa rikoksen, tuomitaan Suomen lain mukaan.

Korkein oikeus totesi, että myyjä oli julkaissut internetissä alkoholijuomien myynti-ilmoituksia, jotka oli suunnattu kuluttajille Suomessa. Myös kauppoista oli sovittu myyjäyhtiön ylläpitämän internetsivuston välityksellä. Ostajat olivat voineet valita, noutavatko he juomat Virosta vai kuljettaako myyjä ne heidän ilmoittamaansa osoitteeseen Suomessa. Kuljetettut juomat olivat olleet myyjän tosiasiallisessa määräysvallassa siihen asti, kunnes ne oli

luovutettu ostajille Suomessa. Kysymys oli ollut yhtenäisestä tapahtumasarjasta, johon oli kuulunut sopimuksen tekeminen internetin välityksellä, juomien kuljettaminen perille ostajan osoitteeseen sekä juomien luovutus ostajille. Sopimus oli täytetty kaikilta osin vasta, kun myyjä oli luovuttanut juomat ostajalle Suomessa. Näiden seikkojen perusteella korkein oikeus katsoi, että myyjän menettelyssä oli kysymys alkoholijuomien vähittäismyynnistä Suomessa (kohta 12).

Myyjä oli väittänyt, ettei hän ollut myynyt alkoholijuomia Suomessa, koska alkoholijuomien myynti oli tapahtunut ja omistusoikeus juomiin oli siirtynyt ostajille Virossa. Tältä osin korkein oikeus totesi, ettei yhtiön kotipaikalla tai myyjän olinpaikalla kaupantekohetkellä taikka omistusoikeuden siirtymisen ajankohdalla ollut asiassa merkitystä, ja viittasi toisen tyyppisten rikosten osalta tuomioihinsa KKO:2005:27 ja KKO 2015:90 (kohta 11).

Viitatussa oikeustapauksessa KKO:2005:27 Ahvenanmaan Raha-automaattiyhdistys oli Ahvenanmaan maakunnasta käsin toimeenpannut internetissä vedonlyöntejä ja raha-arpajaisia siten, että myös valtakunnassa asuvat pelaajat voivat ottaa osaa näihin rahapeleihin. Korkein oikeus katsoi tuomiossa lausutuilla perusteilla, että arpajaiset oli toimeenpantu myös valtakunnassa. Yhdistyksen toimitusjohtajan, markkinointipäällikön ja hallituksen puheenjohtajan katsottiin syyllistyneen arpajaisrikokseen.

Korkeimman oikeuden mukaan kysymys siitä, onko arpajaiset katsottava järjestetyn valtakunnassa, tulee arvioida ottaen huomioon arpajaislain rakenne ja tarkoitus sekä rangaistussäännöksen merkitys tässä yhteydessä. Oikeus kiinnitti ensin huomiota siihen, että arpajaislain yksinoikeusjärjestelmän nimenomaisena tavoitteena oli rajoittaa pelitoiminnan kilpailua sosiaalisin perustein. Arpajaislain rangaistussäännöksen tarkoitus taas oli pitää yllä näitä rajoituksia ja yksinoikeusjärjestelmää –vain yksi toimija on lain mukaan sallittu ja muiden toiminta on estettävä (kohta 14).

Pelkästään sellaisen pelipalvelimen, jossa valtakunnassa asuvat pelaajat pelasivat rahapelejä, ylläpitäminen valtakunnan ulkopuolella ei ollut riittävä tekijä sille, että korkein oikeus katsoi arpajaiset toimeenpannuiksi valtakunnassa. Sen sijaan korkein oikeus viittasi muun muassa selviin suomenkielisiin markkinointitoimiin sekä maksuliikenteen järjestämisen edellyttämään valtakunnassa asuvien pelaajien rekisteröintiin, jotka osoittivat, että toimet oli Ahvenanmaalta suunnattu nimenomaan valtakuntaan.

Korkein oikeus kiinnitti lopuksi huomiota siihen, että Ahvenanmaan Raha-automaattiyhdistys oli aktiivisesti aikaansaanut valtakunnassa sellaista pelaamista, joka rikkoi arpajaislain perustavaa säännöstä pelitoiminnan yksinoikeudesta. Tältä osin korkein oikeus vertasi rahapelien järjestämistä internetissä siihen, että arpojen myyminen postin välityksellä olisi vastaavasti täyttänyt arpajaisrikoksen tunnusmerkistön riippumatta siitä, oliko lähettäjä valtakunnan alueella tai sen ulkopuolella (tuomion kohdat 15-18).

Omistusoikeuden siirtymisen osalta viitatussa tapauksessa KKO:2015:90 oli kyse sisäpiirintiedon väärinkäytöstä suomalaisen yhtiön osakkeisiin liittyvien optioiden hankinnassa. Korkein oikeus katsoi ratkaisusta ilmenevillä perusteilla, että syytteessä tarkoitettu rikos oli tehty Suomessa ja että asiassa voitiin soveltaa Suomen rikoslakia, vaikka

optioiden kaupat oli selvitetty ja rekisteröity Ruotsissa Tukholman pörssissä. Korkein oikeus kiinnitti huomiota siihen, että vaikka tapauksessa oli liittymiä sekä Suomeen että ulkomaihin, käytetyillä tiedoilla ja optioiden hankinnalla oli vahva ja olennainen liittymä Suomeen (kohta 18).

Korkein oikeus huomautti vielä erikseen alkoholijuomien myyjän tekemiin väitteisiin, että jos juomien omistusoikeuden siirtymiselle annettaisiin tässä suhteessa ratkaiseva merkitys, alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevaa sääntelyä voitaisiin kiertää sopimusehtojen avulla (kohta 11).

Korkein oikeus katsoi lisäksi käsiteltävänä olevassa ennakkopäätöksessään, että alkoholirikoksia koskevan sääntelyn keskeisenä tarkoituksena on tehostaa yleistä, oikeustoimen laadusta riippumatonta kieltoa luovuttaa alkoholijuomia toiselle ilman tarvittavaa lupaa (kohta 19). Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta korkein oikeus totesi, että ”Suomessa tapahtuneen” alkoholijuoman lainvastaisen myynnin tai muun luovuttamisen käsitteeseen sisältyy välttämättä tulkintaa, mutta ammatillisessa ja kaupallisessa toiminnassa olevalta henkilöltä voidaan kohtuudella odottaa sääntelyn selvittämistä. Tältä osin korkein oikeus totesi, että viranomaisten julkistama tulkinta sallitun ja kielletyn menettelyn eroista olisi ollut selvitettävissä jo vuodesta 2009 lähtien. Viranomaisten tiedotteiden mukaan alkoholijuomien ostaminen ja maahantuominen toisesta Euroopan unionin jäsenvaltiosta on sallittua vain silloin, kun yksityishenkilö on ostanut juomat omaan käyttöönsä ja on saanut juomat hallintaansa toisessa jäsenvaltiossa tuoden ne joko mukanaan tai järjestäen muutoin itse niiden kuljetuksen Suomeen.

Suomen alkoholilain tulkinnan osalta korkein oikeus katsoi siis myyjän vähittäismyyneen alkoholijuomia Suomessa ilman lupaa ja syyllistyneen alkoholirikokseen. Vaikka kyse on yksittäistapauksesta, korkein oikeus antoi tuomionsa ennakkopäätöksensä. Ennakkopäätöksiä korkein oikeus antaa sellaisista kysymyksistä, joihin laki ei anna selvää vastausta. Tarkoitus on, että korkein oikeus antaa ennakkopäätöksillä oikeusohjeita tulevien vastaavanlaisten oikeusriitojen varalle ja pyrkii näin tukemaan yhdenmukaisen oikeuskäytännön syntymistä.

Korkeimman oikeuden käsittelemiä oikeusohjeita tarkastellaan vielä jaksossa 2.4, mutta jo tässä vaiheessa voidaan sanoa, että korkeimman oikeuden oikeuskäytännön mukaan alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevien alkoholilain ja rikoslain säännösten soveltamiseen ei ole estettä ainakaan sen perusteella, että myyjän kotipaikka tai olinpaikka myynnin tapahtuessa on ulkomailla tai myytyjen alkoholijuomien omistusoikeuden siirtyminen tapahtuu ulkomailla.

Tässä yhteydessä on huomattava, ettei alkoholilaissa tai missään muussakaan laissa ole säännöstä, joka kieltäisi ostajaa ostamasta alkoholijuomia esimerkiksi ulkomailla toimivalta ilman lupaa toimivalta myyjältä.

2.1.3 Alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevien myyntirajoitusten arviointi unionin oikeuden kannalta

Edellä mainittuja alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevia säännöksiä ja niiden rikkomista koskevaa rangaistussäännöstä ei Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) oikeuskäytännön mukaan kuitenkaan voida soveltaa toiseen jäsenvaltioon sijoittautuneeseen myyjään, jos säännökset ovat unionin oikeuden vastaisia. Jos kyseiset säännökset olisivat unionin oikeuden vastaisia, toiseen jäsenvaltioon sijoittautunut myyjä saisi ilman seuraamuksia myydä Suomessa alkoholijuomia alkoholilain ja rikoslain vastaisesti. Käytännössä tämä voisi merkitä myös sitä, että kyseiset säännökset tulisi muuttaa vastaamaan unionin oikeudessa jäsenvaltiolle asetettuja velvoitteita.

Kun Helsingin käräjäoikeus oli vuonna 2012 katsonut edellä mainitun myyjän toiminnan alkoholilain vastaiseksi ja tuominnut hänet rangaistukseen alkoholirikoksesta, juttu siirtyi Helsingin hovioikeuteen tehdyn muutoksenhaun jälkeen EUT:n käsiteltäväksi. Hovioikeuden pyytämässä ennakkoratkaisussa oli kysymys siitä, ovatko Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) määräykset esteenä kansalliselle lainsäädännölle, joka vaatii vähittäismyyntiluvan toiseen jäsenvaltioon sijoittautuneelta myyjältä, joka toisi maahan alkoholijuomia Suomessa asuville kuluttajille huolehtimalla kyseisten juomien kuljetuksesta tai antamalla sen kolmannen tehtäväksi.

EUT erotti ennakkoratkaisussaan C-198/14 (Visnapuu) ensin toisistaan alkoholijuomat, jotka kuuluvat Alkon vähittäismyyntimonopolin piiriin, sekä muut alkoholijuomat, joita koskee kansallinen vähittäismyyntilupajärjestelmä.

Alkon yksinoikeuden piiriin kuuluvien alkoholijuomien myyntiä EUT arvioi SEUT 37 artiklan kannalta. Artiklassa ei vaadita yksinoikeuden poistamista, mutta se edellyttää monopolin olevan sellainen, että tavaroiden hankintaa tai myyntiä koskevissa ehdoissa ei syrjitä jäsenvaltioiden kansalaisia. Sen, täytyykö tämä ehto, EUT jätti kansallisen tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Vähittäismyyntilupajärjestelmien piiriin kuuluvien alkoholijuomien myyntiä EUT arvioi SEUT 34 artiklan kannalta. Kyseisessä artiklassa kielletään jäsenvaltioiden väliset tuonnin määrälliset rajoitukset ja kaikki vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet. Tuomioistuin katsoi, että jäsenvaltion säännöstöä, jonka mukaan toiseen jäsenvaltioon sijoittunut myyjä tarvitsee vähittäismyyntiluvan voidakseen tuoda alkoholijuomia vähittäismyyntiin ensin mainitussa jäsenvaltiossa asuville kuluttajille tilanteessa, jossa myyjä huolehtii kyseisten juomien kuljetuksesta tai antaa sen kolmannen tehtäväksi, on pidettävä SEUT 34 artiklassa tarkoitettuna tuonnin määrällistä rajoitusta vastaavana toimenpiteenä.

SEUT 34 artikla ei kuitenkaan ole este tällaiselle säännöstölle, jos 36 artiklassa määrätyt edellytykset täyttyvät. Tältä osin EUT katsoi, että SEUT 34 ja SEUT 36 artiklat eivät ole esteenä vähittäismyyntilupajärjestelmälle, kunhan tämä säännöstö on sellainen, että sillä voidaan taata tavoitellun päämäärän toteuttaminen eli tässä tapauksessa kansanterveyden ja yleisen järjestyksen suojelu, tätä päämäärää ei voida saavuttaa vähemmän rajoittavilla toimenpiteillä vähintään yhtä tehokkaasti eikä kyseinen säännöstö ole mielivaltaisen syrjinnän

keino tai jäsenvaltioiden välisen kaupan peitelty rajoitus, minkä selvittäminen on ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen asiana. Kysymyksessä olevia vanhan alkoholilain säännöksiä on käsitelty erityisesti EUT:n tuomion kohdissa 82, 93 ja 101.

Helsingin hovioikeus katsoi tämän jälkeen omassa tuomiossaan, että Alkon vähittäismyyntimonopoli toimii SEUT 37 artiklan mukaisesti. Hovioikeus totesi lisäksi, että ”Jos Alkon vähittäismyyntimonopoliin kuuluvien tuotteiden etämyynti suomalaisille kuluttajille sallittaisiin toisiin jäsenvaltioihin sijoittautuneille toimijoille, tulisi se sallia myös Suomeen sijoittautuneille toimijoille. Käytännössä tämä tarkoittaisi olemassa olevan monopolin poistamista, mitä SEUT 37 artikla ei EUT:n oikeuskäytännön mukaan vaadi.”

Tämän jälkeen hovioikeus totesi, ettei alkoholilain vähittäismyyntilupajärjestelmä täyttänyt kaikilta osin SEUT 34 ja 36 artiklan vaatimuksia. Tämän vuoksi myyjää ei voitu tuomita rangaistukseen käymisteitse valmistettujen enintään 4,7 tilavuusprosenttia alkoholia sisältävien alkoholijuomien maahantuonnista ja kotiin kuljettamisesta suomalaisille ostajille. Muiden alkoholijuomien myyntijärjestelmien tarkastelun osalta hovioikeus katsoi, ettei unionin oikeus asettanut estettä tuomita myyjä rangaistukseen alkoholirikoksesta.

Korkein oikeus huomautti muutoksenhaun jälkeen omassa tuomiossaan ensin, että vaikka myyjän teot olivat tapahtuneet vuonna 2009, Suomen lainsäädännön mahdollista ristiriitaa unionin oikeuden kanssa tulee tarkastella myös vuoden 2018 alussa voimaan tulleen alkoholilain kannalta sen oikeusohjeen mukaisesti, joka ilmenee EUT:n tuomiosta C-333/14 (Scotch Whisky Association, kohdat 62–65).

Toisin kuin hovioikeus, korkein oikeus totesi, että alkoholilainsäädäntöön perustuva vähittäismyyntimonopoli ja eräitä alkoholijuomia koskeva vähittäismyyntilupajärjestelmä, joka edellytti muun muassa lupaviranomaisen hyväksymää myyntipaikkaa, eivät olleet miltään osin ristiriidassa unionin oikeuden kanssa. Myyjä voitiin siten unionin oikeuden estämättä tuomita alkoholilain vastaisesta alkoholijuomien myynnistä Suomessa.

EUT:n ennakkoratkaisua soveltavassa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä otettiin erikseen kantaa moniin myyjän vetoamiin seikkoihin.

Ensiksi, kuten edellä on mainittu, korkein oikeus tutki tuomiossaan myös uuden alkoholilain Alkon yksinoikeussäännösten sekä enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien, tilaviinien ja käsityöläisluen vähittäismyyntiä koskevien säännösten suhteen unionin oikeuteen (kohdat 44, 66 ja 72). Tarkasteltavana oli siis uusi alkoholilaki, jonka voimaantulon yhteydessä laajennettiin alkoholijuomien saatavuutta ja joka edelleen sisältää lupajärjestelmän, joka edellyttää lupaviranomaisen hyväksymää myyntipaikkaa. Tuomion mukaan unionin oikeus ei toisin sanoen edellytä Suomea muuttamaan lainsäädäntöään, jonka mukaan tiettyjen alkoholijuomien vähittäismyyntimonopoli on edelleen säädetty Alkolle ja jonka mukaan alkoholijuomien vähittäismyyntilupaa ei voida myöntää esimerkiksi toisessa jäsenvaltiossa olevalle enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävän alkoholijuoman myyjälle, jolla ei ole Suomessa myyntipaikkaa.

Toiseksi, korkein oikeus sovelsi tavaroiden vapaata liikkuvuutta koskevia SEUT 34 ja 36 artikloja vain niihin rajoituksiin, jotka koskivat vähittäismyyntiluvalla myytäviä alkoholijuomia. Oikeus katsoi myös, että yksinomaan Alkolle sallittuja alkoholijuomien luovutustapoja, joista säädetään uuden alkoholilain 27 ja 28 §:ssä, on arvioitava yksinomaan SEUT 37 artiklan eikä 34 ja 36 artiklan kannalta (kohta 32). SEUT 37 artiklan soveltamisen piiriin kuuluvia Alkon yksinoikeuteen liittyviä oikeuksia, esimerkiksi alkoholijuomien luovutustapoja, ei siten verrata esimerkiksi vähittäismyyntiluvanhaltijoiden (tai toisiin jäsenvaltioihin sijoittautuneiden myyjien) käytettävissä oleviin oikeuksiin eikä niitä tai niiden vaikutuksia tarvitse perustella tai oikeuttaa. Tämä johtuu siitä, että SEUT 37 artiklan kannalta merkityksellistä on ainoastaan, onko monopolin rakenne ja toiminta järjestetty siten, ettei syrjintää tapahdu ”tavaroiden hankintaa tai myyntiä koskevissa ehdoissa”. On selvää, että artiklan tarkoittamilla monopoleilla on jopa monopolin määritelmän mukaan enemmän oikeuksia kuin muilla yrityksillä. Artiklan tarkoituksena ei EUT:n mukaan kuitenkaan ole sellaisten kauppaa rajoittavien vaikutusten poistaminen, jotka liittyvät luonnostaan kyseisten monopolien olemassaoloon (C-189/95 Franzén, kohdat 38 ja 39).

2.2 Ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

2.2.1 Ruotsin lainsäädäntö

Ruotsin alkoholilainsäädäntö perustuu Suomen tavoin valtion omistaman alkoholiyhtiön yksinoikeuteen harjoittaa alkoholijuomien vähittäismyyntiä. Alkoholilain 1 luvun 11 §:n 2 momentin mukaan: ”Kuluttajille myyminen on *vähittäismyyntiä*, tai jos se koskee alkoholijuomien nauttimista paikan päällä, *anniskelua*. Muunlainen myyminen on *tukkukauppaa*.”

Alkoholilain 5 luvun 2 §:n mukaan ainoastaan vähittäismyyntiyhtiö saa harjoittaa väkevien alkoholijuomien, viinin, vahvan oluen ja muiden käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien vähittäismyyntiä. Alkoholijuomien vähittäismyyntiin yksinoikeuteen ei ole säädetty mitään poikkeuksia.

Toisin kuin Suomessa, alkoholijuomien maahantuonnista säädetään Ruotsin alkoholilaissa melko yksityiskohtaisesti. Säännösteknisesti alkoholilaissa luetellaan tilanteet, joissa alkoholijuomia saadaan tuoda maahan – toisin sanoen muissa tapauksissa alkoholijuomien tuominen maahan on kiellettyä.

Laissa ei aikaisemmin ollut sallittu yksityishenkilöille alkoholijuomien maahantuontia tilanteessa, jossa hän on hankkinut alkoholijuomia ulkomailta. EUT piti tällaista kieltoa unionin oikeuden vastaisena ja katsoi toisessa tuomiossaan myös, että yksityishenkilöitä ei saa kieltää käyttämästä maahantuonnissaan itse valitsemiaan riippumattomia välittäjiä tai ammattimaisia kuljetusyriä (C-170/04; Rosengren ja C-186/05; Komissio vastaan Ruotsi). Näiden tuomioiden jälkeen Ruotsin alkoholilakia muutettiin tuomioiden edellyttämällä tavalla.

Nykyisin alkoholijuomia saa lain 4 luvun 4 §:n 2 momentin 7 kohdan mukaan tuoda maahan ”20 vuotta täyttänyt yksityishenkilö ammattikuljettajan tai muun riippumattoman välikäden välityksellä, jos tuonti tapahtuu toisesta Euroopan talousalueen maasta ja juomat on tarkoitettu henkilön tai hänen perheensä omaan käyttöön”.

Säännöksen tarkoituksena ei ollut avata Ruotsin markkinoita alkoholijuomien kaupalliselle välittämislle eikä sallia tai vapauttaa alkoholijuomien ”etämyyntiä” tai varsinkaan sellaista Ruotsissa tapahtuvaa alkoholijuomien vähittäismyyntiä, joka on vastoin alkoholilain 5 luvun 2 §:ssä säädettyä vähittäismyynnin yksinoikeutta. (SOU 2014:58: Privat införsel av alkoholdrycker, esim. s. 9-10).

Käytännössä tällaista alkoholijuomien vähittäismyyntiä kuitenkin nyt harjoitetaan ja tilanteen monimutkaisuutta lisää se, että monet myyjät ovat rekisteröityneet veroviranomaiselle etämyyjiksi. Alkoholijuomia Ruotsissa myyviä ulkomaalaisia yrityksiä vastaan ei ole käynnistetty oikeudellisia toimenpiteitä. Taustalla on ollut epäselvyys siitä, missä määrin jäsenvaltiolla on oikeus rajoittaa toiseen jäsenvaltioon sijoittautuneen myyjän liiketoimintaa.

Sen jälkeen, kun Suomea koskeva EUT:n ennakkoratkaisu C-198/14 Visnapuu annettiin, Ruotsin hallitus käynnisti uudelleen alkoholijuomien maahantuontisäännöksiä kiristävän lainsäädännön valmistelun. Tarkoitus on sallia edelleen yksityishenkilöiden ulkomailta ostamien alkoholijuomien maahantuonti, mutta lopettaa ulkomailta tapahtuva alkoholijuomien myynti, joka rikkoo alkoholijuomien vähittäismyynnin yksinoikeutta koskevaa alkoholilain säännöstä.

Ehdotuksen (Ds 2016:33. Reglering av distanshandel med alkoholdrycker) perusteluissa käsitellään sallittavan ja kielletyn toiminnan rajanvetoa. Kuluttajalle olisi sallittua ostaa alkoholijuomia ulkomailta ja tuoda ostamansa juomat maahan itse tai valitsemansa kuljettajan välityksellä. Kiellettyä olisi myyjän tai hänen kanssaan sopimus- tai muussa suhteessa olevan kuljettajan toimesta tapahtuva alkoholijuomien maahantuonti yli rajan. Perusteluissa myyjän ja kuljettajan välisen suhteen tunnusmerkeinä mainitaan esimerkiksi provision tai kuljetuskorvauksen saaminen sekä internetissä toteutettu alkoholijuomien mainostaminen kuljetuspalvelumahdollisuudella.

Lausuntojen hankkimisen jälkeen hallituksen esitystä ei ole annettu.

2.2.2 Norjan lainsäädäntö

Ruotsin tavoin Norjan alkoholilainsäädäntö perustuu valtion omistaman alkoholiyhtiön vähittäismonopoliin. Alkoholijuomien ostaminen ja maahantuonti ulkomailta Norjaan on sallittua vain, jos ostaja kuljettaa juomat itse tai järjestää kuljetuksen myyjästä riippumattoman kuljettajan avulla.

Norja sai tästä rajanvedosta EFTA:n valvontaviranomaisen virallisen huomautuksen vuonna 2014. Huomautuksen mukaan kieltämällä alkoholijuomia toisesta jäsenvaltiosta Norjaan myyvää yritystä järjestämästä juomien kuljetusta Norja estää tällaisia yrityksiä käyttämästä omaa toimintamalliaan, jossa myynti ja kuljetus kuuluvat yhteen. Norja huomautti

vastauksessaan, että alkoholijuomien myyjän järjestämän kuljetuksen kielto tarvitaan siihen, ettei ulkomailta tapahtuvassa alkoholijuomien myynnissä rikota alkoholin vähittäismyyntimonopolia. EFTA:n valvontaviranomainen päätti vuonna 2016 lopettaa asian käsittelyn.

2.2.3 Euroopan unionin lainsäädäntö

Alkoholijuomien kauppaa koskevia säännöksiä ei ole unionin oikeudessa harmonisoitu ja tämän vuoksi kansallisten säännösten unionin oikeuden mukaisuutta arvioidaan SEUT artiklojen tulkinnan kautta. Kuten edellä on todettu, alkoholijuomien ulkomailta tapahtuvaa myyntiä ja sen jälkeen tapahtuvaa juomien maahantuontia ja kuljettamista koskevien Ruotsin ja Suomen lainsäädäntöön sisältyvien rajoitusten unionin oikeuden mukaisuutta on käsitelty EUT:ssa ainakin kolmesti.

Edellä käsitellyissä Ruotsia koskevissa tapauksissa oli kysymys siitä, onko Ruotsin lainsäädäntö, jossa kiellettiin yksityishenkilöä tuomasta maahan toisesta jäsenmaasta ostamiaan alkoholijuomia, unionin oikeuden vastainen (C-170/04; Rosengren ja C-186/05; Komissio vs. Ruotsi). Suomessa tällaista alkoholijuomien maahantuontikieltoa ei ole EU-jäsenyyden aikana ollut. Tuomiolla ei näin ollen ole Suomen alkoholilain kannalta muuta merkitystä kuin että yksityishenkilöillä tulee unionin oikeuden vaatimuksesta olla jatkossakin oikeus tuoda maahan toisesta jäsenvaltiosta ostamansa alkoholijuomat –myös käyttäen itse valitsemiaan myyjästä riippumattomia välittäjiä tai ammattimaisia kuljetusyrityksiä.

Suomen lainsäädäntöä koskevassa tapauksessa EUT arvioi alkoholilain säännöksiä, jotka edellyttävät vähittäismyyntiluvan hankkimista toiseen jäsenvaltioon sijoittautuneelta myyjältä, joka toisi maahan alkoholijuomia Suomessa asuville kuluttajille huolehtimalla kyseisten juomien kuljetuksesta tai antamalla sen kolmannen tehtäväksi (C-198/04 Visnapuu). EUT käytti tuomiossaan käsitettä ”etämyynti” kuvaillakseen tilannetta, jossa myyjä tai hänen puolestaan toimiva henkilö kuljettaa juomat Suomeen (120 kohta).

Kuten edellä on jo todettu, Suomen korkein oikeus vahvisti EUT:n tuomiossa annettujen linjausten perusteella antamassaan ennakkopäätöksessä, että alkoholilaissa säädetty alkoholijuomien vähittäismyyntimonopoli sekä laissa tarkoitettu vähittäismyyntilupa-järjestelmä, joka edellyttää lailliseen alkoholijuomien myymiseen muun muassa lupaviranomaisen hyväksymää myyntipaikkaa, eivät ole ristiriidassa unionin oikeuden kanssa.

2.3 Nykytilan arviointi

2.3.1 Millainen alkoholijuomien vähittäismyynti ulkomailta Suomeen on kiellettyä ja millainen sallittua?

On kiistatonta, että esimerkiksi 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävän kausioluen, 12 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävän punaviinin tai 35 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävän viskin myyminen ilman mitään lupaa Suomessa sijaitsevasta myymälästä tai verkkokaupasta Suomessa olevalle ostajalle, olisi rikoslain 50 a luvun 1 §:ssä tarkoitetulla tavalla alkoholilain vastaista alkoholijuoman myymistä tai muuta luovuttamista.

Sen sijaan on ollut epäselvää, miten samoja alkoholilain ja rikoslain säännöksiä tulisi soveltaa ulkomailta Suomeen tapahtuvaan vastaavanlaiseen myyntiin ostajille. Ratkaisemattomia kysymyksiä on ollut kaksi: *Ensinnä*, alkoholilaissa ei ole ollut mitään erityissäännöksiä ulkomailta tapahtuvasta alkoholijuomien vähittäismyynnistä, verkkokaupasta tai etämyynnistä. Voimassa olevia yleissäännöksiä on tulkittu sekä niin, että tällainen myynti on kategorisesti kiellettyä, että niin, että se on kategorisesti sallittua. *Toiseksi* on ollut epäselvää, miten unionin oikeus suhtautuu siihen, että ulkomailta Suomeen tapahtuvaan alkoholikauppaan sovellettaisiin samoja säännöksiä ja rajoituksia kuin kotimaiseenkin kauppaan. Tässä yhteydessä on esitetty esimerkiksi tulkintoja, joiden mukaan Suomen alkoholilain vähittäismyyntiä koskevia monopoli- ja lupasäännöksiä ei unionin oikeuden ja sen periaatteiden vastaisina saisi soveltaa toisesta jäsenvaltiosta Suomeen tapahtuvaan alkoholijuomien myyntiin.

Kun edellä esitettyihin kysymyksiin ei ole ollut lainvoimaisia tuomioistuinratkaisuja, toisista jäsenvaltioista harjoitettuun alkoholijuomien verkkokauppaan ja vähittäismyyntiin ei ole viime vuosina viranomaisvalvonnassa yksittäistapauksia lukuun ottamatta puututtu. Kymmenet ulkomailla olevat verkkokaupat ovat markkinoineet suomen kielellä internetissä alkoholijuomia suomalaisille kuluttajille. Suomeen on saapunut 2010-luvulla vuosittain yli 10 000 alkoholijuomia sisältävää verkkokauppalähetystä noin sadalta etämyyjältä. Noin 99 prosenttia lähetyksistä on ollut sellaista myyntiä, jossa myyjä on järjestänyt alkoholijuomien kuljetuksen suomalaisille asiakkaille – pääosin kotiinkuljetuksella. Useimmat myyjät eivät lisäksi ole juurikaan huolehtineet valmisteverojen maksusta tai muista Suomen lainsäädännön mukaisista velvoitteistaan.

Alkoholilain ja rikoslain tulkinta

Ensimmäiseen kysymykseen voidaan aiemmissa jaksoissa esitetyn, ja erityisesti korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen ja siinä viitattujen tuomioiden, perusteella esittää joitakin tulkintalinjauksia.

Kuten edellä jo todettiin, alkoholilain perusteluissa, eduskuntakäsittelyssä, julkisessa keskustelussa ja jopa joissakin tuomioistuinratkaisuissa esitetyillä viittauksilla alkoholijuomien ”etämyynnin” kieltämiseen tai sallimiseen ei ilmeisesti ole ratkaisevaa vaikutusta siihen, millaisilla edellytyksillä Suomen alkoholilain vähittäismyyntiä koskevia

säännöksiä mahdollisesti sovellettaisiin ulkomailta Suomeen tapahtuvaan alkoholijuomien vähittäismyyntiin.

Samaa voidaan sanoa siitä, että muussa lainsäädännössä on säädetty ”etämyynille” erilaisia määritelmiä. Määritelmät poikkeavat olennaisesti toisistaan. Näistä määritelmistä taikka siitä, että esimerkiksi kulutushyödykkeiden tai valmisteverotettavien tuotteiden etämyynnistä säädettyä lainsäädäntöä on mahdollisesti rikottu tai noudatettu, ei voida tehdä oikeudellisia johtopäätöksiä alkoholilain sisällöstä ja tulkinnasta. Korkein oikeus käsitteli edellä mainitussa tuomiossaan alkoholilain alueellista soveltamisalaa koskevan kysymyksen erillään tapauksessa olleesta valmisteverotuslain noudattamista koskevasta kysymyksestä eikä myöskään käyttänyt tuomionsa perusteluissa alkoholijuomien etämyynnin käsitettä.

Alkoholilain 32 §:n sanamuodon ja korkeimman oikeuden tuomion perusteella voidaan aluksi todeta, että minkään alkoholijuomien maahantuontia ei itsessään ole alkoholilaissa kielletty tai rajoitettu esimerkiksi lupavaatimuksella. Näin ollen alkoholijuomien vastaista maahantuontia koskeva rikoslain 50 a luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohta, jonka soveltamista perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 48/2017 vp arvioinut, ei korkeimman oikeuden tuomionkaan mukaan tule lainkaan sovellettavaksi (kohta 17). Suomi tosin teki heinäkuussa 2018 direktiivin (EU) 2015/1535 mukaisen ilmoituksen ehdotusluonnoksesta, jonka mukaan esitysluonnoksessa esitetyn määritelmän mukaan etämyytyjen alkoholijuomien maahantuonti kiellettäisiin alkoholilain 32 §:ssä. Komissio katsoi yksityiskohtaisessa lausunnossaan 32 §:ään luonnostellun kiellon olevan unionin oikeuden vastainen. Jos etämyytyjen alkoholijuomien maahantuonnin kieltäminen tulee mahdollisessa lainvalmistelussa arvioitavaksi, komission esittämät kannanotot otetaan huomioon esityksen unionin oikeuden mukaisuuden tarkastelussa.

”Etämyynnin” käsitteen tai alkoholilain maahantuontia koskevan säännöksen soveltamisen sijaan, kuten korkeimman oikeuden ennakkopäätöksestä ilmenee, ratkaisevaa voimassa olevien alkoholilain vähittäismyyntiä koskevien säännösten soveltamisen kannalta on, katsotaanko alkoholijuomien myynnin tai muun luovuttamisen tapahtuvan Suomessa.

Sen, onko ulkomailta tapahtuvan alkoholijuomien myynnin tai muun luovuttamisen katsottava tapahtuneen Suomessa, ratkaisee tuomioistuin kussakin tapauksessa ilmenevien seikkojen perusteella. Sovellettavista säännöksistä ja korkeimman oikeuden oikeuskäytännöstä voidaan tässä suhteessa havaita joitakin tulkintalinjauksia.

Ensiksi, kuten edellä jo todettiin, mainittujen alkoholilain ja rikoslain säännösten soveltamiseen ulkomailta tapahtuvaan myyntiin ei korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen mukaan ole estettä ainakaan sillä perusteella, että myyjän kotipaikka tai olinpaikka myynnin tapahtuessa on ulkomailla tai että myytyjen alkoholijuomien omistusoikeuden siirtyminen tapahtuu ulkomailla.

Toiseksi, rikoslain 50 a luvun 1 § 1 momentin 3 kohdan rangaistussäännöksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta ei ole merkitystä, kuuluuko myyty alkoholijuoma Alkon yksinoikeuden piiriin vai luvanvaraisen vähittäismyynnin piiriin. Tässä yhteydessä on

huomattava, että enintään 2,8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien myyminen ei alkoholilain mukaan edellytä mitään lupaa tai hyväksyntää myyntipaikkaa.

Kolmanneksi, vaikka korkein oikeus tarkasteli Visnapuu-tapauksessa tiettyjä toteutuneita seikkoja, joiden perusteella myynnin voitiin katsoa tapahtuneen Suomessa, rangaistusvastuu voi luonnollisesti syntyä myös muunlaisista lähinnä myyjän tahdonmuodostuksesta riippuvista toimista.

Visnapuu-tapauksessa korkein oikeus totesi, että myyjä oli markkinoinut alkoholijuomia internetissä ja sopinut kaupoista myyjäyhtiön ylläpitämän internetsivuston välityksellä. Suomalaiset ostajat olivat tämän jälkeen saaneet valita, noutavatko juomat Virosta vai kuljettaako myyjä ne ostajien ilmoittamaan osoitteeseen. Korkein oikeus katsoi vielä, että sopimuksen tekeminen internetissä, juomien kuljettaminen ostajan osoitteeseen ja juomien luovuttaminen ostajalle on ollut yhtenäinen ja sopimuksen mukainen tapahtumasarja. Näiden seikkojen perusteella kysymys oli ollut alkoholijuomien vähittäismyynnistä Suomessa.

Korkeimman oikeuden tuomiossaan viittaamassa arpajaisrikosta koskevassa oikeustapauksessa vastaavanlaisessa tilanteessa arvioitavaksi tuli arpajaislain rakenne ja tarkoitus sekä rangaistussäännöksen merkitys tässä yhteydessä. Rangaistussäännöksen soveltamiseen vaikutti se, että kyse oli nimenomaan arpajaislain perustaviin säännöksiin kuuluvasta yksinoikeusjärjestelmästä, jonka tavoitteena oli rajoittaa rahapelitoiminnan kilpailua sosiaalisin perustein. Ulkopuolinen toimija oli markkinoinnillaan, internetsivustollaan ja suomalaisten pelaajien rekisteröinnillä tullut arpajaislaissa tarkoitetuille valtakunnan rahapelimarkkinoille tietoisesti ja aktiivisin toimin. Rangaistussäännöksen tarkoitus taas oli pitää yllä yksinoikeusjärjestelmää ja estää muita toimijoita toimimasta kyseisillä markkinoilla. Korkein oikeus vertasi myös rahapelien järjestämistä internetissä siihen, että arpojen myyminen postin välityksellä olisi vastaavasti täyttänyt arpajaisrikoksen tunnusmerkistön riippumatta siitä, oliko lähettäjä valtakunnan alueella tai sen ulkopuolella.

Vaikka Visnapuu-tapauksessa myyjä kuljetti ostetut alkoholijuomat henkilökohtaisesti ostajan kotiin, alkoholilain vähittäismyynnissä säännösten ja rangaistussäännöksen tarkoituksen valossa alkoholijuoman myymisen tai muun luovuttamisen on katsottava tapahtuvan Suomessa tämän tunnusmerkistön osalta myös silloin, kun myyjä ei kuljeta juomia itse, vaan antaa kuljettamisen esimerkiksi työntekijänsä tehtäväksi tai järjestää juomien kuljetuksen kuljetusliikkeen tai postin välityksellä. Yhteistä edellä mainituille tilanteille on, että myyjä voi itse päättää, millä vaihtoehdoilla hän toteuttaa tämän osansa kyseisten alkoholijuomien kauppasopimuksesta, ja jokaisessa edellä mainitussa tilanteessa alkoholijuomien luovutus tapahtuu tavalla, jota alkoholilaki ei salli ja jota ei voida tehokkaasti valvoa.

Tämä tulkinta saa tukea myös siitä, että rangaistussäännöksiä ei tulisi voida sopimusehdoilla kiertää niiden tarkoituksen vastaisesti. Korkein oikeus kiinnitti Visnapuu-tapauksessa huomiota siihen, että vähittäismyynnimonopolin säilyttäminen oli yhteisöläinsäädännön mukaista alkoholijärjestelmää rakennettaessa alkoholipoliittiset tavoitteet silmällä pitäen kaikkein tärkein tavoite (kohta 7), että alkoholirikoksia koskevan sääntelyn keskeisenä tarkoituksena on tehostaa yleistä, oikeustoimen laadusta riippumatonta kieltoa luovuttaa

alkoholijuomia toiselle ilman tarvittavaa lupaa (kohta 19) ja että jos (myyjän järjestelemälle) alkoholijuomien omistusoikeuden siirtymiselle annettaisiin Suomen rikoslain soveltamisen suhteen ratkaiseva merkitys, alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevaa sääntelyä voitaisiin kiertää sopimusehtojen avulla.

Vastaavasti, jos toiseen jäsenvaltioon sijoittautunut myyjä markkinoi Alkon vähittäismyynnin yksinoikeuden piiriin kuuluvia alkoholijuomia suomen kielellä Suomessa oleville kuluttajille, rangaistussäännöksen soveltamisen kannalta ei voine olla merkitystä sillä, että myyjä itse on muokannut myyntinsä kuljetusehtoja tai myyjä on markkinoinnissaan ohjeistanut ostajaa sopimaan juomien kuljetuksesta yhteistyötahonsa kanssa siinä tarkoituksessa, että myyjän ei katsottaisi osallistuvan alkoholijuomien kuljetukseen ostajalle. Vaikka alkoholirikos edellyttää aina tekijältään tahallisuutta, voidaan sanoa, että tällaisessa tilanteessa jopa tarkoitustahallisuuden tunnusmerkistö täytyisi myös alkoholijuomien kuljetuksen ja ostajalle luovuttamisen osalta. Tekijän nimenomaisena tarkoituksena olisi toisin sanoen ollut markkinoida alkoholijuomia Suomen markkinoille ja hänen kuljetuksen toteuttamiseen liittyvien erityisjärjestelyidensä tarkoituksena olisi ollut kiertää alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevaa keskeistä sääntelyä. Myyjä saattaa toisaalta joissakin tapauksissa myös itse ”tunnustaa” toimivansa tietoisesti Suomen alkoholimarkkinoilla nimeämällä valmisteverotuslaissa tarkoitetun veroedustajan Suomeen. Veroedustajan, joka myyjän puolesta maksaa myytyjen alkoholijuomien alkoholiverot Verohallinnolle, nimeää valmisteverotuslain 6 §:n 13 kohdan mukaan etämyyjä, joka saman pykälän 11 ja 12 kohdan määritelmän mukaan myy tuotteita Suomeen siten, että etämyyjä tai joku tämän puolesta suoraan tai välillisesti lähettää tai kuljettaa ne Suomeen.

Myös alkoholilain perustelut tukevat tulkintaa, jonka mukaan lainsäätäjä suhtautuu tyyppilliseen ulkomailta tapahtuvaan alkoholijuomien verkkokauppaan negatiivisesti. Hallituksen esityksen perusteluissa viitataan toistuvasti siihen, että etämyynti on voimassa olevan ja myös säädettyä lain mukaan kielletty. Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on myös todennut, että ulkomailta tapahtuvan etämyynnin salliminen merkitsisi alkoholijuomien ostomahdollisuuksien laajentumista sekä mahdollisesti myös halvempia ostohintoja nykytilaan verrattuna. Alkoholien verkkokaupassa on valiokunnan mukaan mahdotonta valvoa alkoholien markkinointirajoituksia sekä vähittäismyyntiä koskevia lakisääteisiä rajoituksia, kuten alaikäisille myynnin kieltä tai luvattoman edelleen luovuttamisen kieltä. Alkoholien vähittäismyyntiin liittyy myös merkittäviä fiskaalisia intressejä, koska etäkaupan mahdollinen yleistymisen vaikuttaa kotimaassa kerättävän alkoholiveron tuottoon. Lisäksi se merkitsisi valiokunnan mukaan muutosta Suomen alkoholijuomien vähittäismyynnin monopolijärjestelmään, johon liittyviin myynnin ja maahantuonnin rajoittamistoimiin Suomi on saanut Euroopan unionilta hyväksynnän kansanterveyden ja yleisen järjestyksen suojelun turvaamiseksi (StVM 24/2017 vp).

Alkoholijuomien ulkomailla tapahtuva myynti suomalaiselle ostajalle ei milloinkaan ole myyntiä tai muuta luovuttamista ”Suomessa”, jos alkoholijuoma luovutetaan ostajalle ulkomailla. Alkoholijuomat voidaan luovuttaa suomalaiselle ostajalle ulkomailla henkilökohtaisesti tai ne voidaan luovuttaa ostajan itsensä järjestämälle myyjästä riippumattomalle yksityishenkilölle, välittäjälle tai kuljetusliikkeelle. Koska alkoholilaissa ei rajoiteta alkoholijuomien esittelyä tai kauppasopimusten päättämistä, ulkomailla toimiva

myyjä ei tällaisessa tilanteessa syyllisty alkoholilain vastaiseen myyntiin tai mihinkään muuhunkaan kiellettyyn tekoon, vaikka hän esittelisi myynnissään olevia alkoholijuomia esimerkiksi verkkokaupassa ja sopisi alkoholijuomien kaupasta etäsopimuksella. Sen, millainen yhteistyö ulkomailla toimivan myyjän ja alkoholijuomat suomalaiselle ostajalle kuljettavan yksityishenkilön, välittäjän tai kuljetusliikkeen välillä johtaa myynnin pitämiseen Suomessa tapahtuvana, määrittää viime kädessä tuomioistuimien niiden seikkojen perusteella, joita käsiteltävänä olevassa tapauksessa on.

Koska Suomen alkoholilaki poikkeaa alkoholijuomien vähittäismyynnin osalta useimpien jäsenmaiden lainsäädännöstä, pelkäävät sitä, että ulkomainen myyjä myy alkoholijuomia ilman alkoholilaissa tarkoitettua lupaa ja järjestää niiden kuljetuksen suomalaiselle ostajalle, ei voitane aina myynnin osalta pitää rangaistavana tekona. Tuomioistuimien tekemässä kokonaisarvioinnissa otettaisiin joka tapauksessa huomioon teon liittymät sekä Suomeen että myyjän valtioon. Yksittäistapauksessa voi esimerkiksi olla kysymys siitä, että suomalainen kuluttaja on vierailut viinitilalla ja ottaa myyjään jälkeensä yhteyttä tilataksaan tilan tuotteita. Esimerkiksi tällaisen tilanteen arvioinnin tuloksen tulee olla sopusoinnussa tunnusmerkistöstä ilmenevän, rangaistusuhalla tavoitellun suojan tarkoituksen kanssa ja lopputuloksen tulee olla kohtuudella tekijän ennakoitavissa.

Henkilöltä, joka on mukana sellaisessa ammatillisessa tai kaupallisessa toiminnassa, johon liittyy riskejä, voidaan tässä suhteessa odottaa enemmän kuin keskiarvoihmiseltä. Esimerkiksi tilanteessa, jossa Suomen viranomaiset ovat tiedottaneet ulkomailla toimivalle alkoholijuomien verkkokaupalle kyseisen maan viranomaisten välityksellä tai suoraan Suomen alkoholilain sisällöstä, voidaan sanoa, että myyjälle on selvinnyt, että hänen käyttämänsä myyntitapaa pidetään Suomessa kiellettyinä ja että se voi johtaa alkoholirikosta koskeviin syytöksiin.

On myös syytä todeta, että korkeimman oikeuden alkoholirikosta koskevan ennakkopäätöksen mukaan rangaistavuus edellyttää vain, että alkoholijuoman alkoholilain vastainen myyminen tai muu luovuttaminen tapahtuu Suomessa. Jos rikos näin katsotaan tehdyksi Suomessa, mainittujen oikeustapaustenkin valossa rikoslain 1 luvun 11 §:ssä tarkoitettua kaksoisrangaistavuuden vaatimusta tai 1 luvun 12 §:ssä tarkoitettua valtakunnansyyttäjän syytemääräystä ei edellytetä.

Rikoslain 1 luvun 10 §:n 3 momentin mukaan yllyttäjän ja avunantajan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä osallisuusteko suoritettiin, että siellä, missä rikosentekijän rikos katsotaan tehdyksi. Lisäksi sen varalta, että rikoksen tekopaikasta ei ole varmuutta, on pykälän 4 momentissa vielä täydentävä säännös. Mikäli tällaisessa tilanteessa on perusteltua syytä olettaa, että rikos on tehty Suomessa, Suomea pidetään rikoksen tekopaikkana.

Unionin oikeuden soveltaminen

Toisen kysymyksen osalta on edelleen todettava, ettei alkoholilaissa ole rajoitettu sitä, missä alkoholijuomien esittely kuluttajille saa tapahtua tai sitä, missä alkoholijuomien myynnistä tehtävä sopimus saadaan solmia. Tältä osin alkoholijuomien ”verkkokauppa” ei ole rajoitettu Suomeen, toiseen jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan sijoittautuneilta toimijoilta.

Silloin, kun kysymys on alkoholijuomien myynnistä tai muusta luovuttamisesta Suomessa, alkoholilain ja rikoslain säännökset koskevat Suomeen, muihin jäsenvaltioihin tai kolmansiin maihin sijoittautuneita myyjiä seuraavasti:

Alkoholiyhtiön vähittäismyyntimonopoliin kuuluvien alkoholijuomien (ks. s. 3) vähittäismyynti on sallittu vain Alko Oy:lle. Suomeen, muuhun jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan sijoittautunut myyjä, joka harjoittaa kyseisten alkoholijuomien vähittäismyyntiä, myy alkoholijuomia alkoholilain vastaisesti.

Muiden enemmän kuin 2,8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskeva lupavaatimus koskee lähtökohtaisesti samalla tavalla Suomeen, muuhun jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan sijoittautuneita myyjiä. Vaatimus siitä, että vähittäismyyntiä voidaan harjoittaa vain hyväksytyssä myyntipaikassa (Suomessa), kohtelee kuitenkin Suomeen sijoittautuneita myyjiä eri tavalla kuin toiseen jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan sijoittautuneita myyjiä. Lisäksi tilaviinien ja käsityöläisolutiden vähittäismyynti sallitaan vain Suomeen sijoittautuneille valmistajille, mutta ei toiseen jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan sijoittautuneille valmistajille.

Enintään 2,8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien myyminen ja muu luovuttaminen on täysin vapaata Suomeen, toiseen jäsenvaltioon ja kolmanteen maahan sijoittautuneille myyjille.

Korkein oikeus katsoi ennakkopäätöksessään, jossa se sovelsi EUT:n asiaa koskevaa ennakkoratkaisua, että edellä mainitut Suomen alkoholilainsäädäntöön perustuva vähittäismyyntimonopoli ja eräitä alkoholijuomia koskeva vähittäismyyntilupajärjestelmä, joka edellytti muun muassa lupaviranomaisen hyväksymää myyntipaikkaa, eivät olleet ristiriidassa unionin oikeuden kanssa.

Suomen alkoholilainsäädännössä säädettyjen vähittäismyyntirajoitusten ja niitä koskevan rangaistussäännöksen soveltamiseen edellä mainitulla tavalla toiseen jäsenvaltioon sijoittautuneen myyjän toimintaan ei siten ole unionin oikeuteen perustuvaa estettä. Unionin oikeus ei myöskään edellytä, että Suomen alkoholilain ja rikoslain edellä käsitellyjä säännöksiä tulisi miltään osin muuttaa.

Edellä mainitussa tuomiossa ei ollut merkitystä tai eroa sillä, kuuluuko myytävä tai muuten luovutettava alkoholijuoma Alkon yksinoikeuden piiriin vai luvanvaraisen myynnin piiriin.

Tilanteessa, jossa alkoholilain ja rikoslain säännösten lopullinen tulkinta kuuluu joka tapauksessa yleisille tuomioistuimille, yhteenvetona voidaan sanoa, että alkoholilain perustavien säännösten ja niiden noudattamista tehostavan rikoslain rangaistussäännöksen tavoitteen kannalta valvontaviranomaisten tulisi ensisijaisesti saattaa esitutkinnan kohteeksi tahallista toimintaa, jossa on kysymys

- 1) alkoholiyhtiön vähittäismyyntimonopolin piiriin kuuluvien alkoholijuomien eli esimerkiksi viinien ja väkevien alkoholijuomien kulutuskäyttöön tapahtuvasta markkinoinnista ja myynnistä,

- 2) jossa ostaja on kaupantekohetkellä Suomessa ja myyjä Suomen ulkopuolella ja
- 3) jossa ilman alkoholilaisissa tarkoitettua lupaa toimivan myyjän tarkoitus on myydä alkoholijuomia Suomeen ja jossa hän täyttää oman osansa kauppasopimuksesta järjestämällä ostajalle alkoholijuomien kuljetusmahdollisuuden ostajan osoittamaan paikkaan Suomessa.

2.3.2. Tulisiko voimassa olevaa sääntelyä selkeyttää?

Alkoholijuomien ulkomailta Suomeen tapahtuvaa ”etämyyntiä” koskevan sääntelyn tila oli voimassa olevan alkoholilain valmistelun ja eduskuntakäsittelyn aikana vielä epäselvä ja epävarma. Joidenkin kansallisten tuomioistuinten tuomioiden, Euroopan unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisun, hallituksen esityksen perustelujen ja mietintövaliokunnan mietinnön valossa voidaan sanoa, että tyypilliseen ulkomailta Suomeen tapahtuvaan alkoholijuomien verkkokauppaan tai etämyyntiin haluttiin ja pidettiin mahdollisena soveltaa samoja alkoholilain kieltoja ja rajoituksia kuin kotimaiseenkin myyntiin.

Esimerkiksi eduskuntakäsittelyn valiokuntavaiheessa esitettiin kuitenkin myös näkemyksiä, joiden mukaan alkoholilainsäädännössä ei lainkaan kielletä tyypillistä ulkomailta Suomeen tapahtuvaa alkoholijuomien verkkokauppaa tai etämyyntiä, ja vaikka kielletäisiinkin, toisiin jäsenvaltioihin sijoittautuneilla myyjillä olisi oikeus sitä harjoittaa unionin oikeuden etusijaperiaatteen johdosta. Tämän lisäksi eduskuntakäsittelyssä esitettiin huomautuksia siitä, että etämyynnin rangaistavuus ei käy nimenomaisesti ilmi alkoholilain säännöksistä ja jopa että sääntely ei täyttäisi perustuslain 8 §:ssä tarkoitettua rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta.

Eduskunnan hyväksymässä lausumassa edellytetään etämyyntiä koskevien säännösten selvittämistä ottaen huomioon unionin oikeuden vaatimukset ja (tuleva) korkeimman oikeuden tuomio Visnapuu-tapauksessa. Valmistelussa tulee lisäksi ottaa huomioon kolme reunaehto: Ensiksi ratkaisut eivät saa vaarantaa Alkon vähittäismyynnin yksinoikeutta, toiseksi ne eivät saa vaarantaa suomalaisen elinkeinoelämän yhdenvertaisuutta ulkomaalaisiin kilpailijoihin nähden ja kolmanneksi valmistelussa tulee ottaa huomioon myös valmisteverojen sujuvalle perinnälle asetettavat vaatimukset.

Korkeimman oikeuden 28 päivänä kesäkuuta 2018 eli puoli vuotta eduskunnan lausuman hyväksymisen jälkeen antamassa tuomiossa on otettu ratkaisevasti kantaa sekä eduskunnan lausuman toteuttamisen kannalta merkittäviin seikkoihin että rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen täyttymiseen.

Ensinnä on tullut selväksi, ettei ulkomailta Suomeen tapahtuvaa alkoholijuomien myyntiä ole rajoitettu alkoholijuomien maahantuontikielloilla tai muusta lainsäädännöstä johtuvilla ”etämyynnin” määritelmillä tai kielloilla, vaan kysymys on siitä, että alkoholilain vähittäismyyntiä koskevia säännöksiä ja niitä tehostavaa rikoslain rangaistussäännöstä sovelletaan silloin, jos alkoholijuomien myynnin tai muun luovuttamisen katsotaan tapahtuvan Suomessa.

Nämä säännökset eivät korkeimman oikeuden tuomion mukaan myöskään ole ristiriidassa Euroopan unionin oikeuden kanssa. Puheena olevat alkoholilain ja rikoslain säännökset täyttävät siten eduskunnan lausuman (ja Suomen jäsenyysselvöitteiden) mukaisen unionin oikeuden mukaisuutta koskevan vaatimuksen.

Edellä mainittujen linjausten on katsottava täyttävän myös eduskunnan lausuman Alkon monopolin vaarantamista koskevan osan ja suomalaisten ja ulkomaalaisten yritysten yhdenvertaisuutta koskevan osan.

Korkein oikeus ei myöskään nähnyt, että rikosoikeudellinen laillisuusperiaate estäisi lähtökohtaisesti Suomen alkoholilain ja rikoslain soveltamisen Suomessa tapahtuvaan alkoholijuomien myyntiin tai muuhun luovuttamiseen.

On selvää, että lainsäädännön soveltamiseen kuhunkin yksittäistapaukseen kuuluu aina tulkintakysymyksiä, mutta EUT:n ennakkoratkaisun ja korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen jälkeen oikeustila vaikuttaisi olevan kohtuullisen selvä. Alkoholilain vähittäismyyntiä koskevien keskeisten säännösten noudattamisen tehostena on sekä kotimaisia että ulkomaalaisia myyjiä koskeva rangaistussäännös, jonka mukaan alkoholilakia rikkoneelle voidaan tuomita rangaistus. Tämän lisäksi tekijää uhkasi rikoslain 10 luvussa säädettyjen edellytysten täytyessä rikoksen tuottaman hyödyn, rikosentekovälineen ja rikosesineen konfiskointi. Vaikka rangaistussäännösten soveltaminen edellyttää viranomaistyötä sekä esitutkinta- ja rikosprosessin käynnistämistä, on selvää, että lainsäädännön sisällön selkeytymisen jälkeen konkretisoituva rangaistus- ja konfiskaatiouhka vaikuttaisivat melko tehokkaasti sekä yleis- että erityisestävällä tavalla alkoholimarkkinoilla.

Lainvalmistelun tavoitteena voisi olla myös se, että alkoholijuomien rajat ylittävän etämyynnin määritelmästä ja kiellosta säädettäisiin lainsäädännössä. Jos alkoholilakiin säädettäisiin nykyistä selkeämpi kielto, jonka sisältö noudattaisi mahdollisimman tarkasti nykyistä oikeustilaa, lainsäädäntö olisi tältä osin todennäköisesti luettavampi, mutta samalla jouduttaisiin säätämään sitovasti ja ainakin jossain määrin kaavamaisesti niistä oikeudellisista tulkintakysymyksistä, joita tuomioistuimet nyt voivat ratkaista osana kokonaisharkintaa. Vaikka rangaistussäännös olisi luettavampi, on huomattava, että rangaistussäännösten kautta tehostettu lain noudattamisen valvonta edellyttäisi joka tapauksessa viranomaistyötä sekä esitutkinta- ja rikosprosessien käynnistämistä.

Alkoholilaki perustuu vahvasti kattavaan lupajärjestelmään, jonka avulla alkoholimarkkinoita voidaan melko tehokkaasti valvoa. Lupaviranomaiset voivat alkoholilain 10 luvussa säädetyllä tavalla määrätä luvanhaltijoille esimerkiksi seuraamusmaksuja tai jopa peruuttaa myöntämänsä luvan.

Koska ulkomailta tapahtuvassa alkoholijuomien myynnissä on kyse ilman lupaa tapahtuvasta toiminnasta, lupajärjestelmää ja luvanhaltijoiden valvontaa ei ainakaan ilman lainsäädännön merkittävää muuttamista voida toteuttaa. Jos Alkon vähittäismyntimonopoli halutaan eduskunnan lausuma huomioon ottaen säilyttää sitä ”vaarantamatta”, ei ulkomaalaisille alkoholijuomien myyjille voitaisi säätää esimerkiksi lupaan perustuvaa oikeutta myydä tai muutoin luovuttaa monopolin piiriin kuuluvia alkoholijuomia Suomessa. Jos tällaisia lupia

myönnettäisiin ulkomaalaisille myyjille, niitä pitäisi perustuslain 6 §:ssä säädetyn yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan myöntää myös suomalaisille myyjille. Alkon vähittäismyyntimonopoli puolestaan merkitsee sitä, että tiettyjen alkoholijuomien myyjien markkinoilla vain yksi.

Valmisteverotuslain ja arvonlisäverolain mukaan alkoholijuomien etämyynnistä tulee suorittaa määräraahan alkoholivero ja juomapakkausvero sekä kaukomyynnin arvonlisävero. Verovelvollisina ovat kaikkien edellä mainittujen verolajien osalta etämyyjä tai kaukomyyjä. Kuten edellä on todettu, valmisteverolainsäädäntö käyttää alkoholin verkkokaupasta nimitystä etämyynti ja arvonlisäverolainsäädäntö nimitystä kaukomyynti, mutta kyse on molemmissa tapauksissa samasta asiasta eli verkkokaupasta, jossa myyjä järjestää kuljetuksen määräraahan. Edellä mainittu verojen maksaminen edellyttää myyjän rekisteröitymistä tai veroilmoitusten tekemistä määräraahan toimivaltaiselle viranomaiselle eli Suomessa Verohallinnolle. Verohallinnon ja Tullin selvitysten mukaan suurin osa etä- ja kaukomyyjistä on laiminlyönyt jo vuosien ajan edellä mainitut velvoitteet.

Sen lisäksi, että useat ulkomaiset verkkokaupat ovat rikkoneet alkoholilainsäädäntöä, Verohallinnon ja Tullin havaintojen mukaan EU:n alueelta tapahtuvassa alkoholijuomien verkkokaupassa yleisesti laiminlyödään sekä unioni- että kansallisessa lainsäädännössä edellytetyt valmiste- ja arvonlisäveroa koskevat maksuvelvoitteet sekä Suomeen että Verohallinnon tietojen mukaan myös muihin jäsenmaihiin. Lisäksi harmaan talouden ja järjestäytyneen rikollisuuden yhteyksiä alkoholin etämyyntiin on Verohallinnon mukaan havaittu Tullin rikostutkinnan suorittamissa selvityksissä (StVM 24 /2017 vp, s.16). Tulli ja verohallinto ovat jälkiverottaneet joitakin verovelvollisuutensa laiminlyöneitä alkoholin etämyyjä. Etämyyntiä harjoittavia yrittäjiä on kuitenkin niin paljon eri jäsenmaissa, että jälkiverottaminen arvioverotuksena on hallinnollisesti työlästä.

Valiokuntakäsittelyssä verohallinto on toivonut lakiin selkeämpää säännöstä etämyynnistä ja tulli on puolestaan toivonut selkeää sääntelyä valmisteverovelvoitteiden hoitamisesta maahantuonnin edellytyksenä yksityishenkilöiden ostaessa alkoholijuomia verkkokaupasta.

Merkittävä osa alkoholilain ja valmisteverotuslain soveltamisepäselvyyksistä on johtunut siitä, ettei oikeudellisesta nykytilasta ole ollut riittävää varmuutta. Tarkoitus on, että sellaiseen alkoholijuomien ulkomailta tapahtuvaan myyntiin, jossa myynnin tai muun luovuttamisen katsotaan tapahtuvan Suomessa, puututtaisiin viranomaistoimin sen jälkeen, kun säännösten tulkintaepäselvyyksiä on saatu selvitettyä. Vaikka alkoholilain vastaiseen toimintaan puuttuminen vaatii viranomaisten työpanosta, on selvää, että merkittävä osa nykyisestä alkoholijuomien myynnistä ulkomailta Suomeen lopetetaan tämän jälkeen. Tämä merkitsee samalla sitä, että valmisteverotettavia alkoholijuomia saapuu Suomeen nykyistä vähemmän.

Oikeudellisen nykytilan tultua selvemmäksi on poliittisen päätöksenteon asiana arvioida, halutaanko nykytilaa muuttaa tai selventää. Osana mahdollista lainvalmistelua voidaan alkoholilain ja rikoslain lisäksi muuttaa tarvittaessa myös Tullin valvontatoimivaltaa tai valmisteverotusta koskevaa lainsäädäntöä.

Ismo Tuominen

Hallitusneuvos